

Monitor bewegen en sport in het mbo

meting 2010

Paul Duijvestijn
Marieke de Groot

Monitor bewegen en sport in het mbo

meting 2010

Amsterdam, 7 september 2010

Paul Duijvestijn
Marieke de Groot

Met medewerking van:
Manja Abraham

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
1.1	Aanleiding en doel	3
1.2	Methodische opzet	4
1.3	Respons	6
1.4	Opbouw van het rapport (leeswijzer)	6
2	Visie en beleid	7
2.1	Verankering van bewegen en sport in cvb-beleid	7
2.2	Verankering in beleid van sectoren, clusters en domeinen	7
2.3	Verankering in OER/studiegids van opleidingen	8
2.4	Waarom investeren mbo-instellingen in bewegen en sport?	9
3	Beweeg- en sportaanbod van mbo-instellingen	10
3.1	Hebben de mbo-instellingen <i>een</i> beweeg- een sportaanbod?	10
3.2	Welke deel van de BOL-studenten haalt de vijfprocentnorm?	11
3.3	Welk deel van de BBL-studenten haalt de vijfprocentnorm?	14
4	Randvoorwaarden	16
4.1	Niveau en omvang van het kader voor bewegen en sport	16
4.2	Eigen versus externe sportaccommodaties	17
4.3	Financiering van het beweeg- en sportaanbod	18
5	Plannen voor uitbreiding van het beweeg- en sportaanbod	19
5.1	Concrete plannen van mbo-instellingen	19
5.2	Te verwachten knelpunten	20
6	Conclusies en aanbevelingen	22
6.1	Conclusies	22
6.2	Aanbevelingen	24
Bijlage 1	Vragenlijst: de plek van bewegen en sport in het mbo	26

1 Inleiding

In opdracht van de MBO Raad, platform bewegen en sport, doet DSP-groep periodiek onderzoek naar de positie van bewegen en sport in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo). Dit rapport doet verslag van de uitkomsten van de 2-meting, die voorjaar 2010 plaatsvond en inzicht geeft in de situatie rond bewegen en sport in het studiejaar 2009-2010. Deze 2-meting is het vervolg op de 0-meting in 2006 en de 1-meting in 2008. Tegelijk vormt de 2-meting een nieuw begin, aangezien de monitor de doelen en resultaten van het nieuwe VWS-beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs - dat zich onder meer richt op versterking van bewegen en sport in het mbo - moet toetsen. In dit eerste inleidende hoofdstuk gaan we achtereenvolgens in op de aanleiding en het doel van de monitor, de methodische opzet van het onderzoek, de respons en tenslotte de opbouw van deze rapportage (leeswijzer).

1.1 Aanleiding en doel

In het mbo is bewegen en sport, sinds de invoering van de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB) in 1996, niet langer opgenomen in de kwalificatiestructuur. Dat betekent dat mbo-instellingen zelf kunnen bepalen of, en zo ja, hoeveel aandacht zij eraan besteden en op welke manier. Dit binnen de vrije ruimte en/of de beroeps- en burgerschapscompetenties. In het verlengde hiervan pleit de MBO Raad, platform bewegen en sport, al jaren voor meer structurele aandacht voor bewegen en sport binnen het mbo. Niet alleen omdat op die manier een bijdrage geleverd kan worden aan vitaal werknemerschap van een enorm aantal aanstaande beroepskrachten (het mbo heeft een bereik van meer dan een half miljoen studenten), maar ook omdat juist in het mbo veel leerlingen onvoldoende actief zijn. Het rijk ondersteunt dit pleidooi en neemt sinds 2009, vanuit het VWS-beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs, de gedeeltelijke financiering van een sportcoördinator op zich voor een periode van drie jaar (2009-2011). Voor de uitvoering van de impuls is per jaar een totaalbudget gereserveerd van € 6.000.000. In 2009 doen 29 mbo-instellingen mee aan de impuls.¹ Bekend is dat daar in 2010 minimaal tien of elf bijkomen.

Doelen en streefresultaten beleidskader

Doel van het genoemde beleidskader en de bijbehorende impuls voor het mbo is om in drie jaar tijd (september 2009 - juli 2012) bewegen, sport en vitaliteit een structurele plek te geven in het onderwijsprogramma van minimaal vijftig mbo-instellingen, met als streefresultaten:

- In 2012 is per leerjaar vijf procent van het in instelling verzorgd onderwijs (iivo) voor zowel BOL- als BBL-leerlingen² gericht op bewegen en sport.
- Dit is structureel verankerd in het Onderwijs Examen Reglement van de opleidingen, de zogeheten OER en/of in de studiegids.

Noot 1 Omdat één mbo-instelling zich uiteindelijk heeft teruggetrokken doen 29 in plaats van de beoogde 30 mbo-instellingen mee aan de impuls.

Noot 2 BOL staat voor Beroepsopleidende Leerweg. Voor BOL-leerlingen bestaat 20 tot 59 procent van de onderwijstijd uit Beroeps Praktijk Vorming (BPV), kortweg stage genoemd. Dit is dus niet-iivo tijd. BBL staat voor Beroepsbegeleidende Leerweg. Voor BBL-studenten beslaat de BPV 80 procent.

Doel van de monitor

Het monitoronderzoek, dat DSP-groep uitvoert, is bedoeld om de resultaten van het beleidskader te volgen en om vast te kunnen stellen of de activiteiten binnen het beleidskader de bedoelde effecten hebben gehad. De resultaten van de monitor kunnen tevens als input dienen voor het bijstellen van de doelstellingen en/of de uitvoering van de deelprojecten tijdens de looptijd van het beleidskader. Om die reden vindt, gedurende de looptijd van het beleidskader, een jaarlijkse meting plaats: 2010, 2011 en 2012.

Bijkomend doel van de monitor is om mbo-instellingen bewust te maken van het belang van bewegen en sport en hen te stimuleren het aanbod uit te breiden. De mbo-instellingen krijgen als het ware een spiegel voorgehouden door hun te laten zien waar zij staan ten opzichte van andere instellingen aangaande bewegen en sport. Deze vergelijking zet de sterke en zwakke kanten van de eigen organisatie in perspectief en brengt verbetermogelijkheden in beeld. Het maakt duidelijk op welke aspecten het beweeg- en sportbeleid van een instelling tekortschiet of mogelijk kan worden versterkt.

1.2 Methodische opzet

Net als in de 0- en 1-meting is ook voor de 2-meting gebruik gemaakt van een webenquête in combinatie met een telefonische enquête. Hieronder gaan we kort in op de wijze waarop beide methoden zijn ingezet. Tevens staan we stil bij de belangrijkste wijzigingen ten opzichte van de vorige meetmomenten. Tenslotte benoemen we enkele kanttekeningen bij het onderzoek.

Webenquête

Alle 67 mbo-instellingen in Nederland zijn per email benaderd om deel te nemen aan een webenquête (zie bijlage 1), bestaande uit 14 vragen aangaande hun visie en beleid rond bewegen en sport, het aanbod, de randvoorwaarden en hun plannen. De email met link naar de webenquête is gestuurd naar de centrale sportcoördinator van mbo-instellingen.³ Na twee weken is een herinneringsemail gestuurd.

Telefonische enquête

Om de respons te verhogen zijn alle mbo-instellingen, die de webenquête niet hebben ingevuld, benaderd voor een telefonisch interview. In deze interviews is een verkorte versie van de vragenlijst afgenomen.⁴ Belangrijkste reden voor het niet invullen van de webenquête was tijdgebrek: "Ik ben er simpelweg niet aan toegekomen." Daarnaast bleek in enkele gevallen de contactpersoon te zijn veranderd. Alle telefonisch bereikte contactpersonen toonden zich bereid om alsnog mee te werken aan het onderzoek door middel van een telefonisch interview. Uiteindelijk is het in vijf gevallen, na herhaaldelijke pogingen en terugbelverzoeken, niet gelukt om contact te krijgen. Zie ook paragraaf 1.3, respons.

Noot 3 Van acht mbo-instellingen was geen contactpersoon bekend en is de email gestuurd naar een algemeen infoadres.

Noot 4 In de telefonische interviews zijn de vragen 1, 5, 6, 7, 12, 13 en 14 gesteld. Vraag 2 en 3 zijn soms wel, soms niet gesteld.

Wijzigingen ten opzichte van voorgaande metingen

De 2-meting verschilt in een aantal opzichten van de 0- en 1-meting. De belangrijkste wijzigingen hebben betrekking op de volgende drie punten:

- 1 Vanwege het feit dat veel mbo-instellingen bestaan uit tal van locaties en opleidingsclusters, die vaak min of meer los van elkaar opereren, vulden bij de 0- en 1-meting doorgaans meerdere personen per mbo-instelling de vragenlijst in voor dat deel van de instelling waar zij zicht op hadden. Met de inzet vanuit het beleidskader op één sportcoördinator per instelling is er nu, bij de 2-meting, voor gekozen om deze verantwoordelijk te maken voor het achterhalen van alle gegevens en instellingsbreed een beeld te geven van de situatie rond bewegen en sport in de eigen instelling. Daarbij verzoeken we de sportcoördinator om, indien nodig, informatie in te winnen over het beweeg- en sportaanbod bij collega's van andere locaties en opleidingsclusters.
- 2 De 2-meting heeft betrekking op BOL én BBL, waar de 0- en 1-meting nog vooral gericht was op BOL.⁵
- 3 Voor de 2-meting is de vragenlijst ingrijpend veranderd, aangezien deze moest aansluiten bij het nieuwe beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs en de geherformuleerde doelen. De belangrijkste wijziging is dat niet langer de absolute jaarlijkse urenomvang voor bewegen en sport leidend is, maar dat die omvang wordt gerelateerd aan het iivo (zie 1.1).

Als gevolg van deze wijzigingen in de onderzoeksopzet en de veranderde vraagstellingen laten de resultaten van de 2-meting zich niet goed vergelijken met de resultaten van de 0- en 1-meting. In deze rapportage zullen we, voor zover mogelijk en met de nodige voorzichtigheid, wel trachten aan te geven hoe de huidige situatie zich verhoudt tot het beeld in 2008 en eerder.

Kanttekeningen

Op deze plaats is het van belang te benadrukken dat de onderzoeksgegevens zijn gebaseerd op de opgave en schattingen van de mbo-instellingen zelf c.q. de betreffende sportcoördinatoren. Daarbij kan sprake zijn van enige subjectiviteit. Voor de gesubsidieerde mbo-instellingen was het evenwel mogelijk om dit gedeeltelijk te ondervangen door de opgave van de instellingen zelf te toetsen aan de inschatting van de twee account managers van de MBO Raad. Zij hebben regelmatig contact met de gesubsidieerde instellingen in het kader van de impuls voor bewegen en sport in het mbo, en zijn daardoor goed bekend met hun situatie. Naar inzicht van deze account managers waren de cijfers van zes gesubsidieerde instellingen op onderdelen te positief (5x) dan wel te negatief (1x) ingekleurd. Deze zes instellingen is gevraagd hun antwoorden op een aantal kernvragen⁶ te heroverwegen. Voor de niet-gesubsidieerde instellingen was deze check niet mogelijk.

Een tweede kanttekening betreft de wijze van operationalisering van het beweeg- en sportaanbod. Om de vragenlijst behapbaar te houden hebben we respondenten – in aansluiting op het centrale doel van het beleidskader – alleen gevraagd aan te geven welk deel van de studenten van hun instelling de zogeheten vijfprocentnorm⁷ al dan niet haalt. Bedacht moet worden

Noot 5 Ten aanzien van BBL was er in voorgaande metingen maar één vraag in de vragenlijst opgenomen, te weten: Is er een verplicht en/of facultatief beweeg- en sportaanbod voor BBL-studenten?

Noot 6 Het ging daarbij om vraag 6a en 7a: Hoeveel procent van alle BOL- respectievelijk BBL-studenten van uw mbo-instellingen haalt de vijfprocentnorm?

Noot 7 Het streven is dat elk leerjaar vijf procent van de contacttijd (in de instelling verzorgd onderwijs;

dat dit *niet* betekent dat instellingen, die deze norm niet halen, helemaal geen beweeg- en sportaanbod hebben voor hun studenten. Mbo-instellingen kunnen immers ook al aardig op weg zijn of voor een deel van de studenten dicht tegen de norm aanzitten. Deze nuancering komt niet in beeld.

1.3 Respons

In totaal hebben 63 van de 67 benaderde mbo-instellingen uiteindelijk meegewerkt aan het onderzoek: een respons van 94 procent. Na de webenquête lag de respons nog op 51 procent. Alle 29 mbo-instellingen, die in het kader van de impuls voor bewegen en sport in het mbo subsidie hebben ontvangen in 2009, hebben in het onderzoek geparticipeerd. Van de niet-gesubsidieerde mbo-instellingen hebben 34 van de 38 instellingen meegewerkt; een respons van 89 procent. Zie tabel 1.

Tabel 1 Respons

	Gesubsidieerde mbo-instellingen	Niet-gesubsidieerde Mbo-instellingen	Totaal
Respons webenquête	23	11	34
Respons telefonische enquête	6	23	29
Non-respons	0	4	4
Totaal	29	38	67

Op basis van deze respons kunnen we betrouwbare uitspraken doen over de overallsituatie rond bewegen en sport in het mbo in het studiejaar 2009-2010. Bedacht moet echter worden dat een deel van de vragen in de telefonische enquête is overgeslagen (zie 1.2). Vooral bij die vragen zijn de resultaten soms gebaseerd op een relatief klein aantal respondenten, zeker waar het uitsplitsingen betreft.

1.4 Opbouw van het rapport (leeswijzer)

Na dit inleidende hoofdstuk volgen vier hoofdstukken (2 tot en met 5), waarin we de feitelijke onderzoeksresultaten presenteren. Hoofdstuk 2 behandelt de visie en het beleid van mbo-instellingen op het gebied van bewegen en sport: in hoeverre is het thema opgenomen in beleidsdocumenten en in Onderwijs- en ExamenRegelingen (OER) en/of studiegidsen van opleidingen? Vervolgens maakt hoofdstuk 3 duidelijk welk deel van de leerlingen de vijfprocentnorm haalt. Daarbij maken we onderscheid tussen leerjaren en tussen BOL en BBL. Hoofdstuk 4 bespreekt de belangrijkste en beschikbare randvoorwaarden voor bewegen en sport: kader, accommodaties en financiën. Hoofdstuk 5 gaat in op de concrete plannen van de mbo-instellingen: is uitbreiding van het beweeg- en sportaanbod aan de orde? In deze resultaat-hoofdstukken staat het totaalbeeld in het mbo steeds centraal, maar gaan we ook kort in op eventuele verschillen tussen (vanuit de VWS impuls) gesubsidieerde en niet-gesubsidieerde instellingen. Waar mogelijk en relevant maken we tevens een vergelijking met de situatie in 2008.

Hoofdstuk 6 biedt tenslotte plaats voor conclusies en aanbevelingen. Omdat de belangrijkste resultaten hier nog eens worden samengevat, kan de snelle lezer volstaan met dit hoofdstuk.

---

iivo) bestaat uit bewegen en sport. Dit is één klokuur bewegen per week, als de student niet op stage is. De norm geldt voor alle leerjaren voor zowel BOL- als BBL-opleidingen.

2 Visie en beleid

"We hebben nog een jaar of vijf nodig, maar het ligt daadwerkelijk in de bedoeling van het cvb om voor alle BOL-studenten leefstijlinterventie met sport en bewegen als hoofdaangrijpingspunt te implementeren."

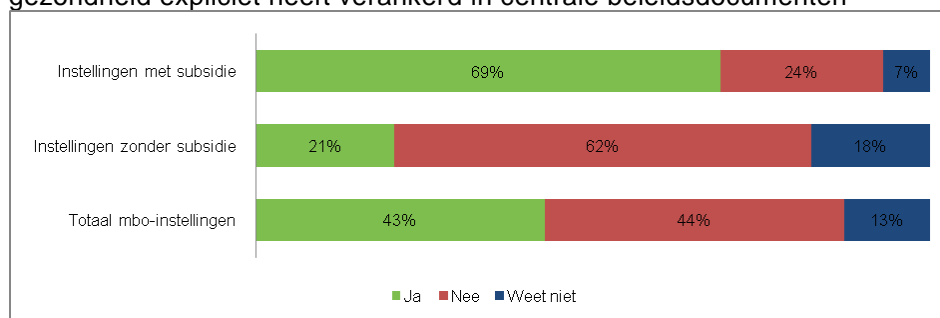
Sinds het verdwijnen van bewegen en sport uit de mbo-kwalificatiestructuur ligt de keuze om hier al dan niet in te investeren bij het college van bestuur (cvb) van mbo-instellingen en/of bij de resultaat- en budgetverantwoordelijke directies en opleidingsteams. In dit hoofdstuk staan we stil bij de vraag in hoeverre mbo-instellingen het thema bewegen en sport hebben verankerd in hun beleid en zo ja waarom.

2.1 Verankering van bewegen en sport in cvb-beleid

Het cvb van mbo-instellingen legt haar missie, visie en centrale beleid doorgaans vast in een of meerdere beleidsdocumenten. Daarbij kan het bijvoorbeeld gaan om een visiedocument, de missie statement en/of het meerjarenbeleidsplan. Dergelijke documenten en plannen hebben gemiddeld een looptijd van circa vijf jaar.

Iets minder dan de helft van de mbo-instellingen heeft bewegen, sport, vitaliteit en/of gezondheid expliciet opgenomen in dergelijke centrale beleidsdocumenten, zo blijkt uit figuur 1.

Figuur 1 Percentage mbo-instellingen dat bewegen en sport, vitaliteit en/of gezondheid expliciet heeft verankerd in centrale beleidsdocumenten

Instellingen, die subsidie ontvangen voor de aanstelling van een sportcoördinator, hebben het thema bewegen, sport, vitaliteit en/of gezondheid be-
duidend vaker beleidsmatig verankerd dan niet-gesubsidieerde mbo-
instellingen. De vraag is of subsidiëring leidt tot verankering of is het andersom en leidt verankering tot subsidie? Aangezien het in figuur 1 ge-
schetste totaalbeeld van 2010 vergelijkbaar is met de bevindingen in 2006
en 2008 lijkt laatste gevolgtrekking het meest aannemelijk: reeds actieve
mbo-instellingen zijn eerder geneigd om gebruik te maken van de subsidie-
mogelijkheden.

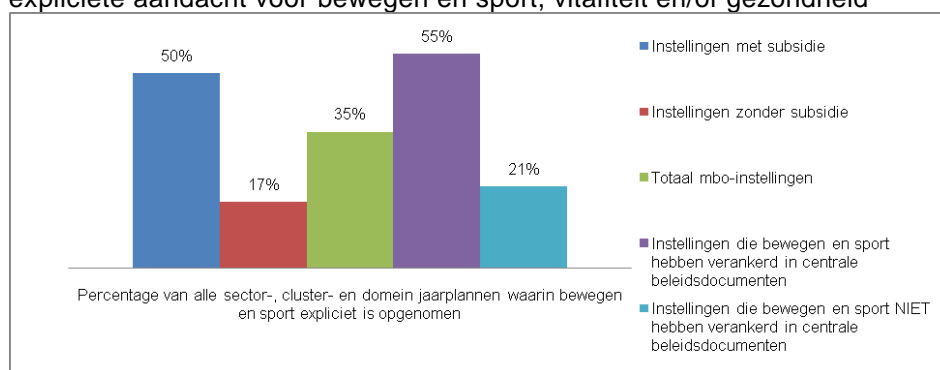
2.2 Verankering in beleid van sectoren, clusters en domeinen

Mbo-instellingen bestaan doorgaans uit verschillende sectoren, clusters en/of domeinen, elk met hun eigen directie en visie- en beleidsdocumenten.

Ook op dat niveau kan verankering van bewegen en sport plaatsvinden, door het thema op te nemen in sector-, cluster- en domein(jaar)plannen. Dergelijke plannen kennen een gemiddelde looptijd van circa drie jaar. Gemiddeld is bewegen en sport opgenomen in ruim een op de drie (35%) sector-, cluster- en domein(jaar)plannen. Het zijn vooral de mbo-instellingen, die bewegen en sport in het centrale cvb-beleid hebben verankerd, waar bewegen en sport een plek krijgt in dergelijke decentrale beleidsplannen en documenten. Zie figuur 2.

Figuur 2 Gemiddeld percentage van sector-, cluster- en domein (jaar)plannen met expliciete aandacht voor bewegen en sport, vitaliteit en/of gezondheid

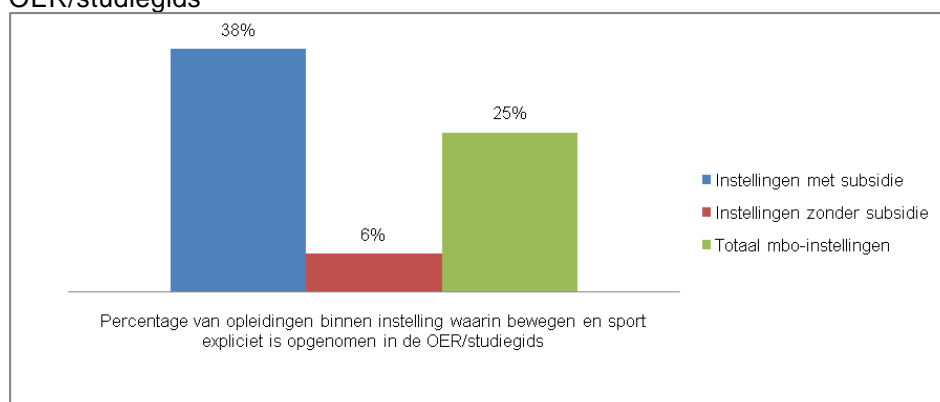

2.3 Verankering in OER/studiegids van opleidingen

"Verschillende opleidingen voeren discussie over de inbedding in de OER."

Uit voorgaande valt op te maken dat centraal beleid naar beneden 'door-druppelt': indien het cvb in haar beleidsdocumenten (5-jaren perspectief) aandacht besteedt aan bewegen en sport, leidt dat er vaak toe dat het thema uiteindelijk ook een plek krijgt in de plannen van sectoren, clusters en domeinen (3-jaren perspectief). Vervolgens is de kans groot dat bewegen en sport nog verder/dieper in de organisatie wordt ingebed doordat het thema wordt opgenomen in de OER of studiegids van opleidingen. Deze hebben doorgaans een perspectief van 1 jaar. Zie figuur 3.

Figuur 3 Gemiddeld percentage van opleidingen met bewegen en sport in de OER/studiegids

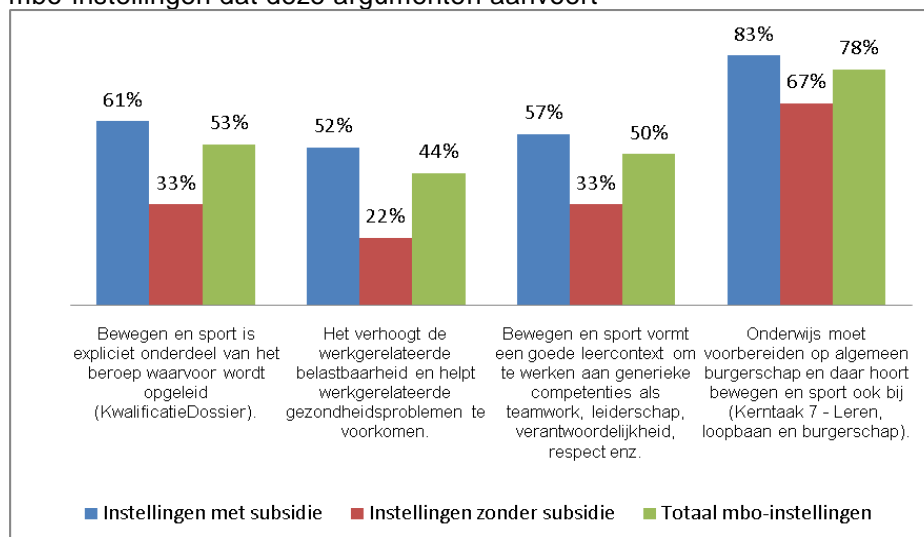
Overall genomen is in een kwart van de opleidingen het thema bewegen en sport ingebed in de OER en/of studiegids. Ook op dit punt scoren gesubsidieerde instellingen aanzienlijk hoger dan niet-gesubsidieerde mbo's. Voorts geven de cijfers ondersteuning voor de aanname dat aandacht voor bewe-

gen en sport in sector-/cluster-/domeinplannen (op termijn) ook vaak leidt tot opname van het thema in de OER en/of studiegids.

2.4 Waarom investeren mbo-instellingen in bewegen en sport?

Mbo-instellingen die beleidsmatig inzetten op bewegen en sport hebben daarvoor meestal verschillende redenen. Meest genoemde argument is dat onderwijs moet voorbereiden op algemeen burgerschap en dat bewegen en sport daar ook bij hoort. 78 Procent van de mbo-instellingen, die zich hard maken voor bewegen en sport, is deze mening toegedaan. Ruim de helft van deze instellingen biedt bewegen en sport (ook) aan als onderdeel van het beroep waarvoor wordt opgeleid. Nog eens de helft ziet bewegen en sport als goede leercontext om te werken aan generieke competenties als teamwork, leiderschap, verantwoordelijkheid, respect enz. Nog altijd 40 procent voert aan dat bewegen en sport de werkgerelateerde belastbaarheid verhoogt. Zie figuur 4.

Figuur 4 Argumenten voor beleidsmatige inzet op bewegen en sport: percentage mbo-instellingen dat deze argumenten aanvoert

Waar niet-gesubsidieerde mbo-instellingen doorgaans één of hooguit twee argumenten aanvoeren voor hun beleidsmatige inzet op bewegen en sport, benoemen de meeste gesubsidieerde mbo's meerdere argumenten. Als gevolg daarvan geldt voor alle argumenten dat ze vaker worden genoemd door gesubsidieerde dan door niet-gesubsidieerde mbo-instellingen. Ten opzichte van de meting in 2008 is er niet heel veel veranderd in de argumentatie van mbo-instellingen. Het argument dat onderwijs moet voorbereiden op algemeen burgerschap is belangrijker geworden (78% tegen 62% in 2008). Ten aanzien van de overige argumenten zijn er nauwelijks veranderingen (verschil van minder dan 5%).

3 Beweeg- en sportaanbod van mbo-instellingen

"Op dit moment is het sportprogramma met name gericht op eerstejaars BOL- studenten van ons ROC. Voor BBL en studenten uit hogere leerjaren is er nog geen concreet programma. Wel zijn er daar incidenteel activiteiten, maar dat is eigen beleid van de clusters."

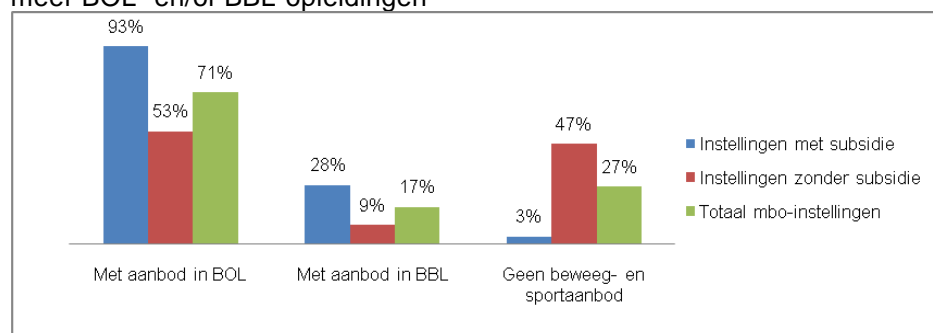
In dit hoofdstuk gaan we in op het beweeg- en sportaanbod van mbo-instellingen. In paragraaf 3.1 staan we allereerst stil bij de vraag welk deel van de instellingen een sportaanbod heeft. Vervolgens wordt in 3.2 en 3.3 duidelijk hoeveel BOL- respectievelijk BBL-studenten hiervan profiteren en in hoeverre het aanbod voldoet aan de zogeheten vijfprocentnorm.

3.1 Hebben de mbo-instellingen een beweeg- een sportaanbod?

Wordt bewegen en sport – in de vorm van klassikale lessen of als keuze-programma – aangeboden binnen een of meerdere opleidingen in uw mbo-instelling?

Op bijna driekwart van alle mbo-instellingen is er een beweeg- en sportaanbod. Daarbij dient benadrukt te worden dat dit nog niets zegt over het aantal studenten dat hiervan profiteert, noch over de urenomvang van het aanbod.⁸ Ook een mbo-instelling, waar een sportdag wordt georganiseerd alleen voor eerstejaars studenten van een van haar dertig opleidingen, heeft immers een aanbod. Figuur 5 maakt duidelijk dat 27 procent van de mbo-instellingen helemaal niets doet aan bewegen en sport: voor geen enkele BOL- of BBL-opleiding is hier een aanbod.

Figuur 5 Percentage mbo-instellingen met een beweeg- en sportaanbod in een of meer BOL- en/of BBL-opleidingen

71 Procent van alle mbo-instellingen heeft in het curriculum van tenminste een deel van de BOL-opleidingen klassikale lessen of een keuzeprogramma bewegen en sport opgenomen. Voor (een deel van de) BBL-opleidingen heeft maar 17 procent van alle mbo's een aanbod. Gesubsidieerde mbo-instellingen hebben logischerwijs beduidend vaker een beweeg- en sportaanbod dan niet-gesubsidieerde instellingen. Van de 29 gesubsidieerde instellingen hebben er 27 (93%) een beweeg- en sportaanbod voor (een

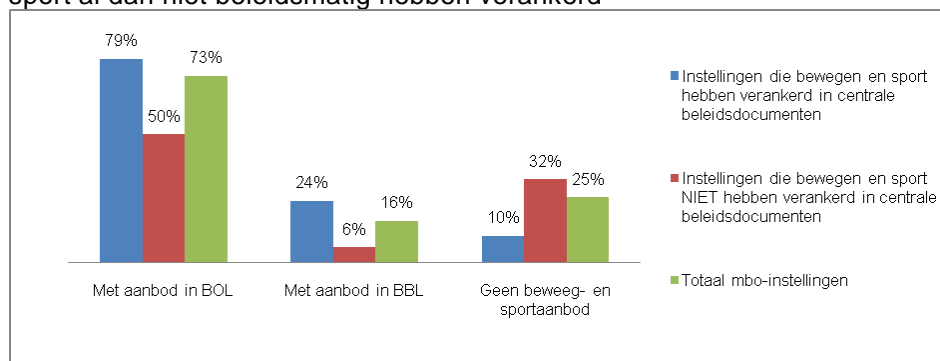
Noot 8 Zie hiervoor paragraaf 3.2 en 3.3.

deel van) BOL en 8 (28%) voor BBL.⁹ Van de niet-gesubsidieerde mbo's heeft 53 procent een aanbod voor BOL en 9 procent voor BBL.

Hebben mbo-instellingen, die bewegen en sport beleidsmatig hebben verankerd, vaker een beweeg- en sportaanbod?

Zoals valt te verwachten heeft verankering van bewegen en sport in centrale beleidsdocumenten van de mbo-instelling een positief effect op het al dan niet aanbieden van bewegen en sport. Zie figuur 6.

Figuur 6 Percentage mbo-instellingen met een beweeg- en sportaanbod in een of meer BOL- en/of BBL-opleidingen, uitgesplitst naar mbo's die bewegen en sport al dan niet beleidsmatig hebben verankerd

Wat echter vooral opvalt is dat beleidsmatige verankering van bewegen en sport niet altijd leidt tot een aanbod: drie mbo-instellingen (10%) hebben het thema wel opgenomen in centrale cvb-documenten, maar hebben geen aanbod. Een verklaring kan zijn dat deze instellingen in de fase van voorbereiding en planvorming zitten. In paragraaf 2.3 zagen we immers al dat het even duurt voordat centraal beleid naar beneden 'doordruppelt'.

3.2 Welke deel van de BOL-studenten haalt de vijfprocentnorm?

Vijfprocentnorm

Het streven is dat elk leerjaar vijf procent van de contacttijd (in de instelling verzorgd onderwijs; iivo) bestaat uit bewegen en sport. Dit is één klokuur bewegen per week, als de student niet op stage is. De norm geldt voor alle leerjaren voor zowel BOL- als BBL-opleidingen.

Om te kunnen bepalen welk deel van de studenten de vijfprocentnorm per leerjaar haalt hebben we de mbo-instellingen gevraagd om bij benadering *per leerjaar* aan te geven:

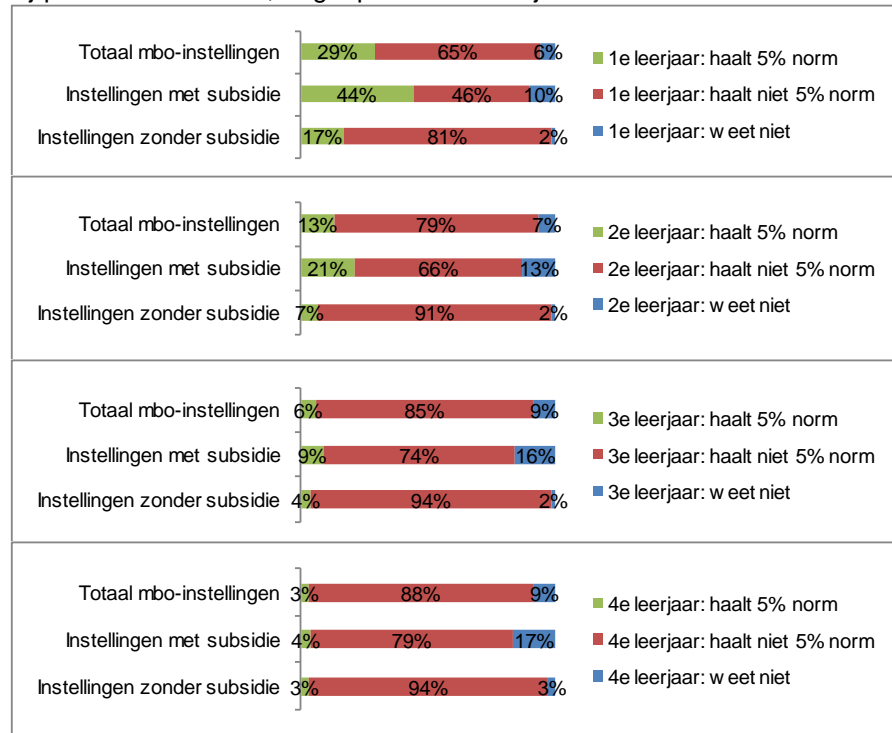
- hoeveel procent van genoemde studenten de vijfprocentnorm haalt;
- hoeveel procent van genoemde studenten de vijfprocentnorm *niet* haalt;¹⁰
- van welk percentage van genoemde studenten ze dit echt niet weten en ook niet kunnen achterhalen.

Noot 9 De gesubsidieerde instellingen die aangeven helemaal geen klassikale lessen of keuzeprogramma te hebben voor BOL geven aan dat zij nog in de fase van planvorming en/of onderzoek zitten: "Het draagvlak omtrent de invoering van beweeg- en sportprogramma's wordt middels onderzoek uitgevoerd en daarna overeenkomstig de resultaten wel of niet geheel of gedeeltelijk ingevoerd."

Noot 10 Merk op dat er voor studenten, die de vijfprocentnorm niet halen, wel degelijk een beweeg- en sportaanbod kan zijn. Indien de omvang van het aanbod niet aan de gestelde norm voldoet kan het bijvoorbeeld wel dicht tegen die norm aan zitten. Om de vragenlijst behapbaar te houden is er voor gekozen om het aanbod 'onder de streep' niet nader te specificeren.

Figuur 7 geeft de resultaten weer voor wat betreft de BOL-studenten.

Figuur 7 Gemiddeld percentage BOL-studenten op mbo-instellingen dat de vijfprocentnorm haalt, uitgesplitst naar leerjaar

Vooraf beweeg- en sportaanbod voor eerstejaars

Slechts een klein deel – naar schatting 17 procent – van alle 338.343 BOL-studenten in Nederland haalt de vijfprocentnorm.¹¹ Dit komt vooral doordat het beweeg- en sportaanbod zich goeddeels beperkt tot het eerste leerjaar. Dat was in 2006 en 2008 niet anders. Van alle eerstejaars BOL-studenten haalt, naar schatting van de respondenten, 29 procent de vijfprocentnorm. In het tweede leerjaar voldoet nog maar 13 procent aan de norm, in het derde leerjaar 6 procent en in het vierde leerjaar 3 procent. 40 Procent van de mbo-instellingen heeft in geen enkel leerjaar BOL-studenten die aan de vijfprocentnorm voldoen.

Toename van het beweeg- en sportaanbod ten opzichte van 2008

Hoewel een zuivere vergelijking met eerdere meetjaren niet mogelijk is vanwege een gewijzigde vraagstelling lijkt er toch sprake te zijn van een toename van het beweeg- en sportaanbod in het mbo voor wat betreft het eerste en in mindere mate tweede leerjaar. In 2008 was er voor 17 procent van de eerstejaars, 10 procent van de tweedejaars, 5 procent van de derdejaars en 4 procent van de vierdejaars mbo-studenten een jaarlijks aanbod van minimaal 40 uur; die urenomsomvang komt min of meer overeen met de vijfprocentnorm. Vooral de 29 procent eerstejaars dat nu, anno 2010, de vijfprocentnorm haalt duidt op een forse stijging ten opzichte van de 17 procent in

Noot 11 Gebaseerd op leerlingcijfers 2008 van de MBO Raad en op de volgende verdeelsleutel (aangezien leerlingaantallen alleen per leerniveau en niet per leerjaar bekend zijn): niveau 1 opleidingen - 100% van alle leerlingen zit in 1^e leerjaar; niveau 2 opleidingen - 55% in 1^e en 45% in 2^e leerjaar; niveau 3 opleidingen - 40% in 1^e, 32% in het 2^e en 28% in 3^e leerjaar; niveau 4 opleidingen - 31% in 1^e, 26% in 2^e, 23% in 3^e en 20% in 4^e leerjaar.

2008. Zoals gezegd dient dit echter met de nodige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd.

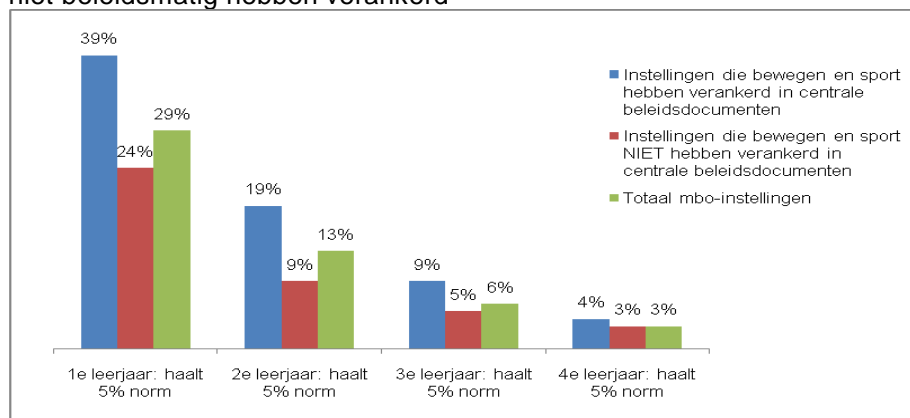
Gesubsidieerde mbo-instellingen scoren beter

Ook hier zien we dat de gesubsidieerde mbo-instellingen beter scoren dan de niet-gesubsidieerde. Het percentage studenten dat de vijfprocentnorm haalt ligt bij de eerste groep twee tot drie keer zo hoog. Het verschil is het grootst in het eerste en tweede leerjaar. Van de gesubsidieerde instellingen voldoet 44 procent van de eerstejaars en 21 procent van de tweejaars BOL-studenten aan de vijfprocentnorm tegen 17 respectievelijk 7 procent van de niet-gesubsidieerde mbo's.

Beleidsmatige verankering helpt mee

Halen op mbo-instellingen, die bewegen en sport beleidsmatig hebben verankerd, meer BOL-leerlingen de vijfprocentnorm? Figuur 8 maakt duidelijk dat dit inderdaad het geval is, maar dat de verschillen relatief klein zijn.

Figuur 8 Gemiddeld percentage BOL-studenten op mbo-instellingen dat de vijfprocentnorm haalt, uitgesplitst naar mbo's die bewegen en sport al dan niet beleidsmatig hebben verankerd

In paragraaf 2.3 stelden we echter al dat centrale cvb-beleidsdocumenten een gemiddelde looptijd van 5 jaar kennen en dat het even duurt voordat centraal beleid zich doorvertaalt naar decentraal niveau. Met andere woorden: pas bij de vervolgmetingen zouden we moeten kunnen terugzien dat meer aandacht voor bewegen en sport in centrale beleidsdocumenten uiteindelijk ook leidt tot meer studenten die de vijfprocentnorm halen.

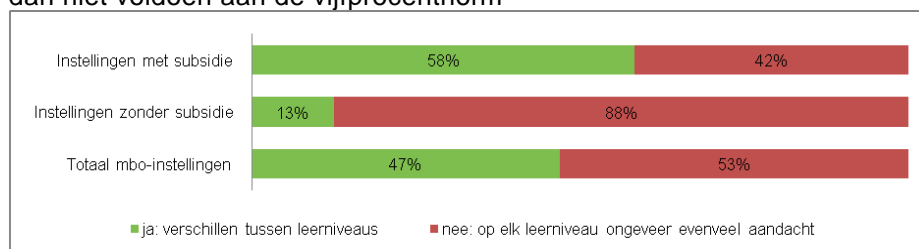
Grootte van instelling niet bepalend

Er zijn enorme verschillen tussen mbo-instellingen wat betreft het aantal studenten dat er onderwijs volgt. Het totale studentenaantal varieert van enkele tientallen of honderden tot meer dan 20.000 en alles wat daar tussenin zit. De vraag is of dat van invloed is op het percentage studenten dat aan de vijfprocentnorm voldoet. Dat blijkt niet het geval. Onder de tien best scorende mbo-instellingen zitten zowel grote, middelgrote als kleine instellingen. Wel wordt aangegeven dat het binnen kleine instellingen relatief makkelijker is om instellingsbreed veranderingen door te voeren. Een grote mbo-instelling hierover: *"De variatie in opleidingsstructuren, van strak in groepen tot individueel flexibel, en de spreiding van de verschillende scholen over de gehele provincie, maakt het lastig sturen."*

Verschillen tussen leerniveaus

Zijn er, binnen de BOL-opleidingen, verschillen tussen de *leerniveaus* (niveau 1, 2, 3 en 4) wat betreft de vijfprocentnorm? De respondenten zijn hier (zeer) verdeeld over. 88 Procent van de mbo-instellingen zonder subsidie geeft aan dat de omvang van het beweeg- en sportaanbod op elk leerniveau ongeveer gelijk is. Van de gesubsidieerde instellingen zegt 58 procent dat er op het ene niveau wel degelijk meer aandacht is voor bewegen en sport dan op het andere niveau. Zie figuur 9.

Figuur 9 Percentage mbo-instellingen waar het leerniveau van invloed is op het al dan niet voldoen aan de vijfprocentnorm

De instellingen die aangeven dat er verschillen zijn tussen leerniveaus wat betreft de vijfprocentnorm is gevraagd hun antwoord nader toe te lichten. Ook dat geeft geen eenduidig beeld. Een deel van de respondenten wijst erop dat slechts bij enkele opleidingen verschillen tussen leerniveaus bestaan; bij de andere opleidingen is er geen verschil. Ook zijn er respondenten die aangeven dat er over de hele linie meer aandacht en ruimte is voor bewegen en sport binnen niveau 1 en 2. Deze groep zou het meer nodig hebben omdat hun sportparticipatie relatief laag is en/of omdat ze minder goed lang stil kunnen zitten. Maar hier tegenover staan weer mbo-instellingen waar er juist voor niveau 3 en 4 meer aanbod is; vooral in het eerste studiejaar, omdat hogere niveaus dan minder stage lopen en er dus meer ruimte is voor bewegen en sport. Bovendien, zo geven deze respondenten aan, zijn bij BOL-opleidingen niveau 3 en 4 meer KD-gerelateerde bewegingsactiviteiten opgenomen.

3.3 Welk deel van de BBL-studenten haalt de vijfprocentnorm?

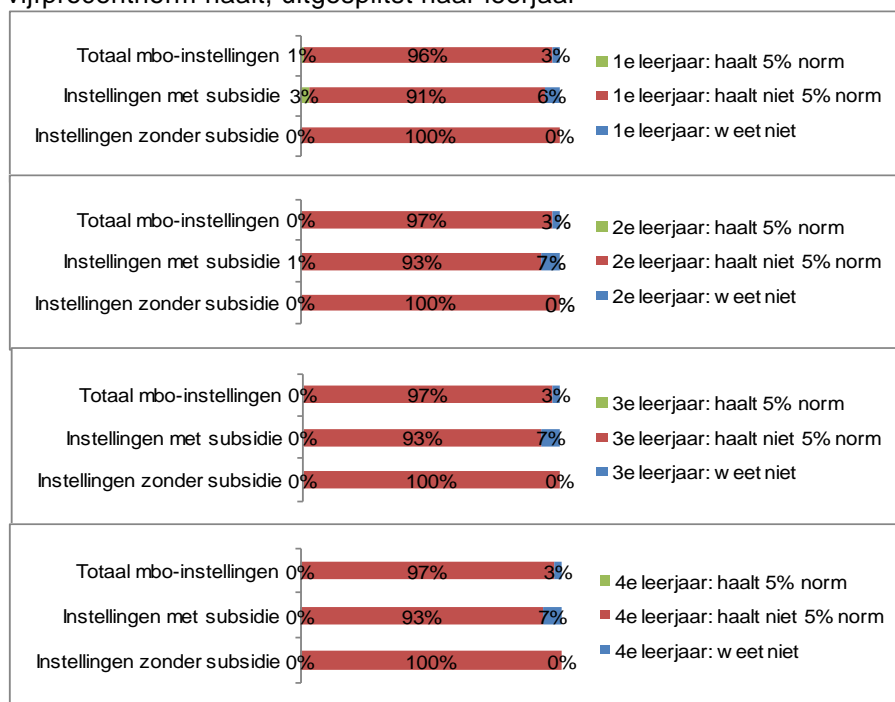
"Er is dit jaar heel voorzichtig een begin gemaakt met een aanbod voor een kleine groep eerstejaars BBL-deelnemers van de opleiding Verzorgende. Het is voor hen bedoeld als vorm van weerbaarheidstraining. Andere sectoren zien het nut van bewegen en sport voor BBL-studenten niet in."

De vijfprocentnorm geldt zoals gezegd óók voor BBL-studenten. Dat blijkt echter niet bij iedereen bekend: "Die vijfprocentnorm geldt toch alleen voor BOL?" is een reactie die wij met name in de telefonische interviews veel terughorden.

Voor het leeuwendeel van de 166.558 BBL-studenten¹² blijkt de vijfprocentnorm nog heel ver weg: over alle leerjaren genomen haalt 0,6 procent de norm. In het eerste leerjaar is het percentage BBL-studenten, dat de norm haalt, 1 procent. In het tweede, derde en vierde leerjaar is dat percentage na afronding nihil. Zie figuur 10.

Noot 12 Opgave MBO Raad, meetjaar 2008.

Figuur 10 Gemiddeld percentage BBL-studenten op mbo-instellingen dat de vijfprocentnorm haalt, uitgesplitst naar leerjaar

Van de 63 mbo-instellingen, die in het onderzoek hebben geparticipeerd, zijn er slechts zes met (een doorgaans bescheiden percentage) BBL-studenten die aan de vijfprocentnorm voldoen. Uit alles blijkt dat het hier gaat om incidenteel aanbod, dat is geïnitieerd binnen een of enkele clusters en sectoren. In alle zes de gevallen betreffen het middelgrote¹³ mbo-instellingen die gebruikmaken van de subsidieregeling. Onder de zes mbo-instellingen bevinden zich zowel instellingen die bewegen en sport beleidsmatig hebben verankerd als instellingen waar dat niet het geval is. Een vergelijking met de situatie in 2006 en 2008 is niet mogelijk, aangezien het onderzoek zich toen grotendeels beperkte tot de BOL-opleidingen. Vier van de zes genoemde mbo-instellingen geven aan dat er op elk leerniveau ongeveer evenveel aandacht is voor bewegen en sport. Bij twee instellingen zijn er, binnen de BBL-opleidingen, wel verschillen tussen de leerniveaus wat betreft de vijfprocentnorm.

Noot 13 variërend van circa 5.000 tot 12.000 studenten (BOL en BBL tezamen).

4 Randvoorwaarden

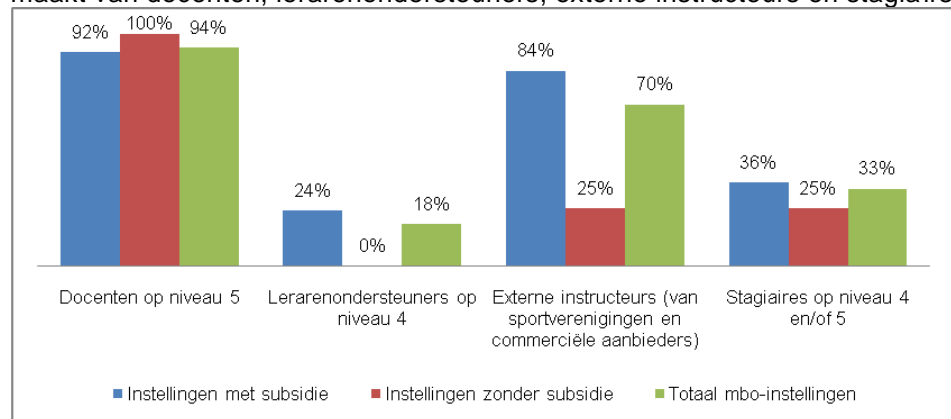
"Een kwart van onze studenten wordt momenteel van sport voorzien. Indien het programma voor alle studenten toegankelijk wordt, zal het problemen opleveren om voor deze aantallen docenten, accommodaties en budget te vinden."

Om beweeg- en sportactiviteiten te kunnen aanbieden moeten mbo-instellingen beschikken over en/of gebruik kunnen maken van deskundig personeel, goed geoutilleerde accommodaties en voldoende budget. In dit hoofdstuk zien we hoe de mbo-instellingen op deze randvoorwaarden scoren. In paragraaf 4.1 gaan we in op het kader voor bewegen en sport, in 4.2 op de sportaccommodaties en in 4.3 op de financiering.

4.1 Niveau en omvang van het kader voor bewegen en sport

Wie verzorgt of verzorgen het beweeg- en sportaanbod voor studenten? Vrijwel alle mbo-instellingen met een beweeg- en sportaanbod blijken docenten op niveau 5 in te zetten (94%). Daarnaast wordt veelvuldig gebruik gemaakt van externe instructeurs (70%), vooral door de gesubsidieerde mbo-instellingen. Minder gangbaar is het inzetten van stagiaires (33%) en vooral lerarenondersteuners op niveau 4 (18%). Zie figuur 11.

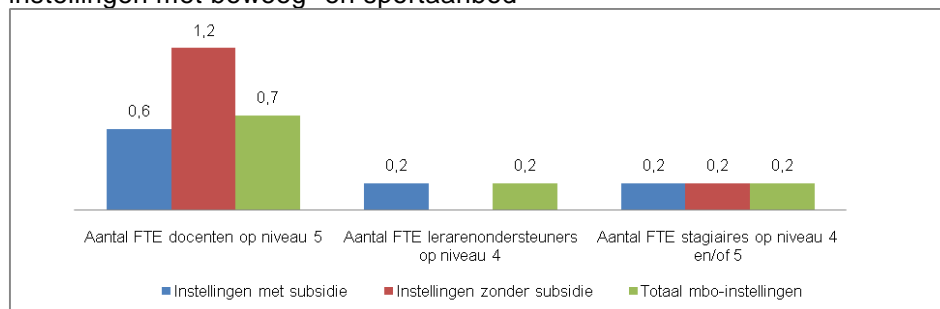
Figuur 11 Percentage mbo-instellingen met beweeg- en sportaanbod dat gebruik maakt van docenten, lerarenondersteuners, externe instructeurs en stagiairs

Formatie

Er zijn grote verschillen tussen mbo-instellingen wat betreft het aantal formatieplaatsen dat zij beschikbaar hebben voor bewegen en sport. Dat varieert van nog geen 1 tot ruim 30 fte. Uiteraard speelt de instellingsgrootte hierin een belangrijke rol. Daarom is de formatie in figuur 12 gerelateerd aan het leerlingenaantal van de mbo's.

Figuur 12 Gemiddelde formatie voor bewegen en sport per 1.000 leerlingen bij mbo-instellingen met beweeg- en sportaanbod

Gemiddeld hebben mbo-instellingen met een beweeg- en sportaanbod per 1.000 leerlingen 0,7 fte aan niveau 5 docenten beschikbaar, 0,2 fte aan lerarenondersteuners en eveneens 0,2 fte aan stagiaires. In totaal gaat het dus om gemiddeld 1,1 fte op elke 1.000 leerlingen.

De verschillen tussen instellingen op dit punt zijn echter groot, want varieert van 0,2 fte tot 3,54 fte per 1.000 leerlingen. Vooral valt op dat de niet-gesubsidieerde instellingen met gemiddeld 1,4 fte per 1.000 leerlingen meer formatie beschikbaar hebben dan de mbo's die wel deelnemen aan de subsidieregeling (gemiddeld 1,0 fte). Hiervoor zijn twee verklaringen te geven. In de eerste plaats zijn de gesubsidieerde instellingen over het geheel genomen twee tot drie keer zo groot als de niet-gesubsidieerde. Maar belangrijker is dat eerder al bleek (zie figuur 11) dat de gesubsidieerde mbo's veel meer en vaker gebruikmaken van externe sportinstructeurs. Het eigen interne beweeg- en sportkader krijgt hierdoor een andere, meer coördinerende rol: *"Als sportdocent sta je bijna niet meer voor de klas. Het is vooral veel regelen en afspraken maken met mensen van buiten."*

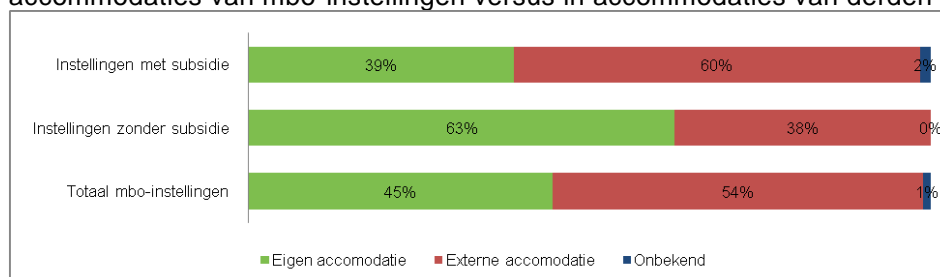
4.2 Eigen versus externe sportaccommodaties

"Wanneer er meer klassen en studenten komen, zullen er ook meer reguliere lessen moeten komen. De accommodaties zijn dan een probleem, want die zitten nu al vol."

Welk percentage van de beweeg- en sporturen vinden in eigen accommodaties plaats en welk percentage in externe accommodaties?

Het merendeel van de beweeg- en sportactiviteiten voor mbo-studenten vindt plaats in externe sportaccommodaties, die in eigendom zijn van en beheerd en geëxploiteerd worden door de gemeente, sportverenigingen of commerciële partijen. Vooral de gesubsidieerde instellingen maken veel gebruik van accommodaties van derden. Zie figuur 13.

Figuur 13 Gemiddeld percentage beweeg- en sporturen die plaatsvinden in eigen accommodaties van mbo-instellingen versus in accommodaties van derden

Beleidsmatige verankering van bewegen en sport blijkt nauwelijks van invloed op het hebben van eigen accommodaties. Mbo-instellingen die het thema in centrale beleidsdocumenten hebben opgenomen zijn (zelfs) iets vaker geneigd naar buiten te kijken.

Verder valt op dat het hebben van eigen accommodaties geen invloed heeft op het aantal studenten dat de vijfprocentnorm haalt. Dat valt op te maken uit het feit dat de tien instellingen met het hoogste percentage leerlingen dat de vijfprocentnorm haalt, zeer verschillend zijn wat betreft het gebruik van eigen en externe accommodaties. De vijfprocentnorm valt, met andere woorden, ook prima te halen zonder eigen sportaccommodaties.

4.3 Financiering van het beweeg- en sportaanbod

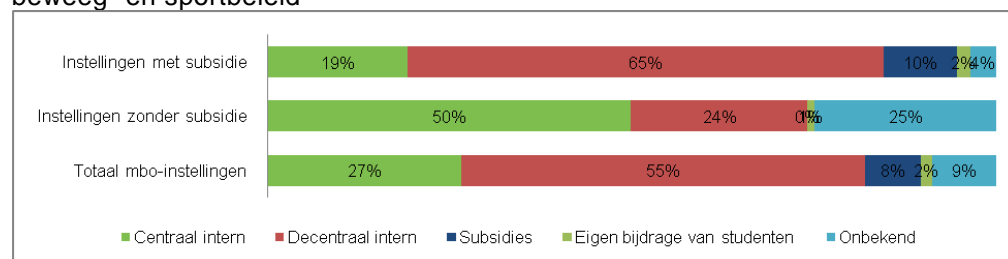
"We willen van alles, maar de bezuinigen maken het erg moeilijk. Wij voelen ons genoodzaakt om die vijfprocentnorm los te laten, dat is niet haalbaar."

Hoe wordt het beweeg- en sportaanbod gefinancierd en hoe verhouden de inkomstenbronnen zich tot elkaar?

De kosten voor het beweeg- en sportaanbod komen hoofdzakelijk voor rekening van de mbo-instellingen zelf. Gemiddeld genomen dekken het cvb (centraal intern) en de resultaat- en budgetverantwoordelijke directies en opleidingsteams (decentraal intern) samen 82 procent van de kosten. De overige kosten worden betaald uit subsidiegelden, eigen bijdragen van studenten en andere inkomsten. Over sponsorinkomsten blijkt geen van de mbo-instellingen te beschikken.

De verdeling tussen centraal interne en decentraal interne financiering varieert sterk: in de gesubsidieerde instellingen betalen de directies en opleidingsteams veruit het meest, in de niet-gesubsidieerde instellingen draagt het cvb het meeste bij. Verschillen hebben vooral te maken met het financieel beleid binnen de instellingen. Zie figuur 14.

Figuur 14 Gemiddelde verdeling van inkomstenbronnen voor de financiering van het beweeg- en sportbeleid

De wijze van financiering lijkt niet van invloed op de omvang van het sportaanbod binnen de mbo's. Onder de mbo-instellingen met het hoogste percentage studenten dat de vijfprocentnorm haalt zitten zowel instellingen die vooral centraal intern financieren als decentraal intern.

5 Plannen voor uitbreiding van het beweeg- en sportaanbod

"Het Masterplan biedt ons de mogelijkheid om de vijfprocentnorm de komende jaren verder vorm te geven, vooral in het 2e, 3e en 4e jaar. Het accent ligt daarbij op verdieping, sporten buiten schooltijd en ook buiten de school, bij verenigingen, het volgen van kaderopleidingen, enz."

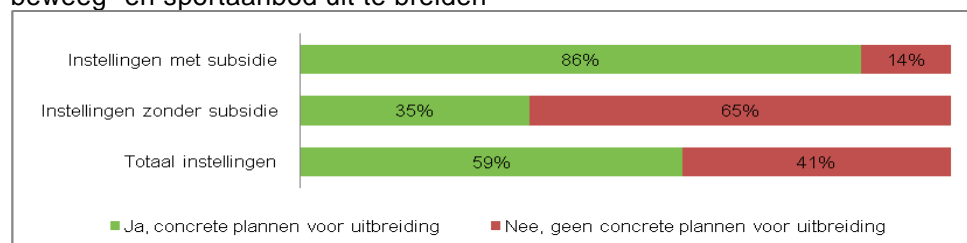
Hebben de mbo-instellingen concrete plannen voor uitbreiding van het beweeg- en sportaanbod de komende jaren? Die vraag staat centraal in paragraaf 5.1. In paragraaf 5.2 bekijken we vervolgens welke knelpunten de mbo-instellingen daarbij verwachten.

5.1 Concrete plannen van mbo-instellingen

"De subsidie van het Masterplan wordt door ons vooral benut om te behouden van wat er nu is aan bewegen en sport."

Het onderwerp bewegen en sport leeft in het mbo. Bijna zes op de tien mbo-instellingen heeft concrete plannen om het aanbod uit te gaan breiden. Zie figuur 15.

Figuur 15 Percentage mbo-instellingen met versus zonder concrete plannen om het beweeg- en sportaanbod uit te breiden

Opvallend is dat gesubsidieerde instellingen meer dan twee keer zo vaak plannen hebben dan niet gesubsidieerde mbo's. Uit de cijfers valt niet op te maken of dat komt doordat de subsidie plannen mogelijk maakt of dat de gesubsidieerde instellingen op voorhand al sportactiever waren en in het verlengde daarvan meer plannen hebben. Vermoedelijk spelen beide factoren een rol.

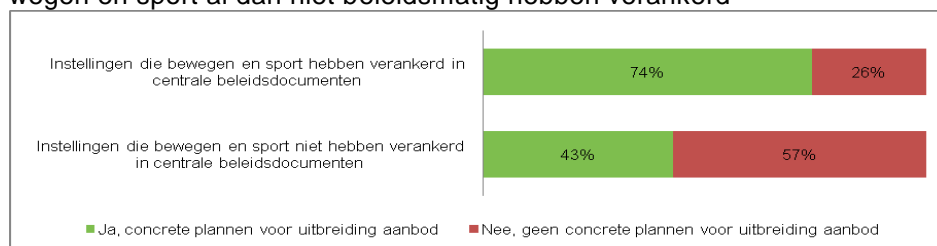
Voorts blijkt er een verband tussen het huidige beweeg- en sportaanbod van mbo-instellingen en het hebben van concrete plannen voor uitbreiding. Instellingen met een hoger percentage studenten dat de vijfprocentnorm haalt hebben over het algemeen ook vaker concrete plannen om het beweeg- en sportaanbod verder uit te breiden. Naar verwachting worden de verschillen tussen instellingen in de toekomst dus groter.

Beleidsmatige verankering leidt tot meer plannen

Daarnaast blijkt beleidsmatige verankering van bewegen en sport een belangrijke voorspeller voor het al dan niet hebben van plannen. Bijna driekwart van de instellingen, die bewegen en sport expliciet benoemen in centrale beleidsdocumenten, zijn voornemens om het beweeg- en sportaanbod

uit te breiden. Van de instellingen, die het thema niet beleidsmatig hebben verankerd, heeft 43 procent plannen. Zie figuur 16.

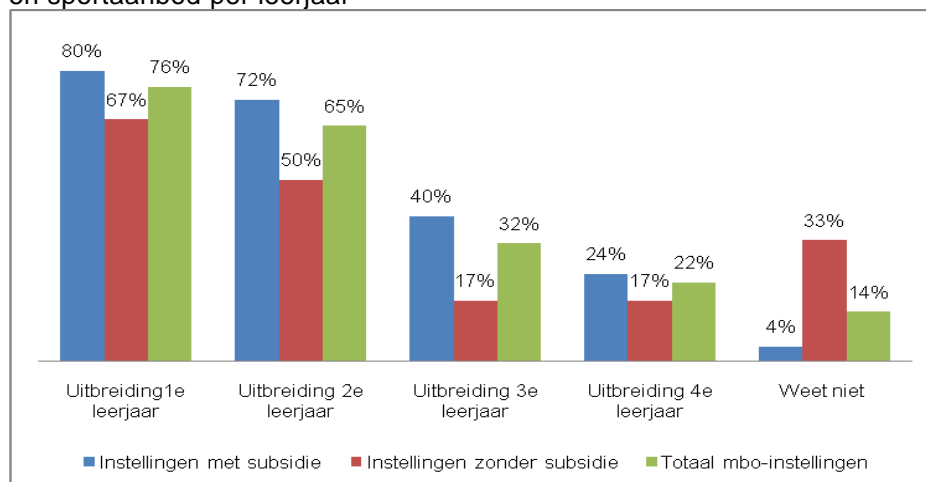
Figuur 16 Percentage mbo-instellingen met en zonder concrete plannen voor uitbreiding van het sport- en beweegaanbod, uitgesplitst naar mbo's die bewegen en sport al dan niet beleidsmatig hebben verankerd

Vooral plannen voor eerste twee leerjaren

Aan de mbo-instellingen met concrete plannen om het beweeg- en sportaanbod uit te breiden is vervolgens gevraagd op welke leerjaren de geplande uitbreiding zich richt. Ruim driekwart van deze mbo's wil ervoor gaan zorgen dat meer eerstejaars studenten de vijfprocentnorm gaan halen, terwijl bijna twee op de drie (ook) tweedejaars in de nabije toekomst meer willen laten bewegen en sporten. Bij beduidend minder mbo-instellingen richt de uitbreiding van het aanbod zich op derde- (32%) en vierdejaars studenten (22%). Zie figuur 17.

Figuur 17 Percentage mbo-instellingen met plannen voor uitbreiding van het beweeg- en sportaanbod per leerjaar

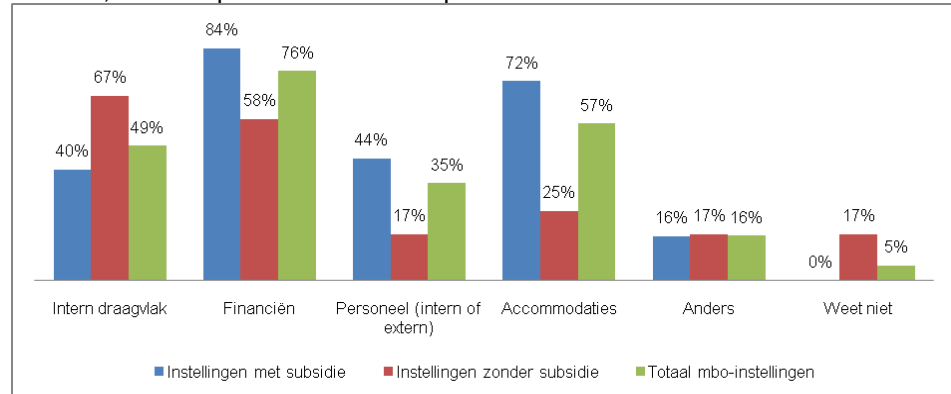

5.2 Te verwachten knelpunten

Op welk(e) vlak(ken) verwacht u knelpunten bij het uitbreiden van het beweeg- en sportaanbod?

Financiën, accommodaties, intern draagvlak en personeel: dat zijn, in volgorde, de belangrijkste knelpunten waar de mbo-instellingen zich voor gesteld zien in hun plannen om het huidige beweeg- en sportaanbod uit te breiden. Zie figuur 18.

Figuur 18 Percentage mbo-instellingen met concrete plannen voor uitbreiding van het aanbod, dat knelpunten verwacht op een of meerdere vlakken

Financiën is veruit het meest gehoorde knelpunt onder de mbo-instellingen met plannen: ruim driekwart voorziet problemen op dit vlak. Veel instellingen hebben te maken met bezuinigingen en dat maakt extra investeringen in bewegen en sport lastig. 57 Procent van de mbo's voorziet knelpunten op het gebied van accommodaties: meer aanbod voor meer studenten betekent ook dat meer sportvelden en –zalen (intern of extern) nodig zijn. Niet-gesubsidieerde instellingen zien dit veel minder als een probleem. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat hun huidige beweeg- en sportprogramma vaak nog beperkt is van omvang en ze daardoor nog niet, zoals relatief veel gesubsidieerde mbo's, tegen hun (accommodatie)grenzen aanlopen. Mogelijk om dezelfde reden verwachten beduidend meer gesubsidieerde dan niet-gesubsidieerde mbo-instellingen problemen rond de inzet van deskundig kader c.q. personeel. Ruim een op de drie mbo's ziet dit als een toekomstig probleem.

Het creëren van intern draagvlak voor bewegen en sport speelt juist weer meer bij niet-gesubsidieerde instellingen. De boodschap, dat een goed beweeg- en sportaanbod ook van belang is voor mbo-studenten, wordt hier vaak nog niet breed ondersteund. En daar begint het mee. Veel gesubsidieerde instellingen zijn op dat punt een stapje verder; hun belangrijkste uitdaging is gelegen in het verzilveren van het aanwezige interne draagvlak en soms ook in het breder trekken daarvan (naar andere sectoren en locaties bijvoorbeeld). Overall gezien is intern draagvlak nog een punt van aandacht bij bijna de helft van alle mbo-instellingen met plannen.

6 Conclusies en aanbevelingen

Doel van het beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs en de bijbehorende impuls voor het mbo is om in drie jaar tijd bewegen, sport en vitaliteit een structurele plek te geven in het onderwijsprogramma van minimaal vijftig mbo-instellingen, met als streefresultaten:

- In 2012 is per leerjaar vijf procent van het in instelling verzorgd onderwijs (iivo) voor zowel BOL- als BBL-leerlingen gericht op bewegen en sport.
- Dit is structureel verankerd in het Onderwijs Examen Reglement van de opleidingen, de zogeheten OER en/of in de studiegids.

In dit slothoofdstuk gaan we na hoe het ervoor staat met bewegen en sport in het mbo in het algemeen en met deze twee streefresultaten in het bijzonder. In paragraaf 6.1 vatten we de belangrijkste bevindingen en conclusies samen. In paragraaf 6.2 doen we, mede op basis van de monitorresultaten, een aantal aanbevelingen om de plek van bewegen en sport in het mbo verder te versterken.

6.1 Conclusies

De door DSP-groep uitgevoerde monitor geeft zicht op de actuele situatie rond bewegen en sport in het mbo. In 2010 vond de eerste van in totaal drie metingen plaats. De resultaten zijn gebaseerd op een enquête, waaraan de sportcoördinatoren van 63 van de 67 mbo-instellingen in Nederland hebben meegewerkt; een respons van 94 procent.

Aanbod grotendeels beperkt tot eerste- en tweedejaars BOL

De resultaten maken duidelijk dat er, mede door de impuls, langzaam meer aandacht komt voor bewegen en sport in het mbo, maar dat de hiervoor genoemde streefdoelen nog ver weg zijn. Anno 2010 voldoet naar schatting 13 procent van alle mbo-studenten aan de norm. Het zijn vooral de eerstejaars BOL-studenten die het gemiddelde omhoog halen. Van hen haalt 29 procent de norm, tegen 17 procent BOL-totaal en slechts 0,6 procent BBL-totaal. Volgens verwachting scoren de 29 gesubsidieerde mbo-instellingen over de gehele linie beter op het percentage studenten dat de vijfprocentnorm haalt, maar de verschillen met niet-gesubsidieerde instellingen zijn het grootst in het eerste en in mindere mate tweede leerjaar van BOL-opleidingen. Daar gaat vooralsnog de meeste aandacht naar uit. Zie figuren 7 en 10 in hoofdstuk 3.

Dit betekent niet dat er voor studenten, die niet aan de norm voldoen, helemaal geen beweeg- en sportaanbod is. Op driekwart van de mbo-instellingen gebeurt er wel *iets* op het gebied van bewegen en sport, maar in omvang (aantal uur) en bereik (aantal studenten) is het aanbod vaak beperkt. Ook hier geldt dat er vooral activiteiten zijn voor eerste- en in mindere mate tweedejaars BOL-studenten. De plannen, die 6 op de 10 mbo-instellingen hebben om het beweeg- en sportaanbod uit te breiden, richten zich eveneens vooral op eerste- en tweedejaars BOL. Daarbij valt verder op dat het vooral de al actieve instellingen zijn die plannen hebben. Naar verwachting worden de verschillen tussen instellingen in de toekomst dus groter.

Meer verankering, maar nog te algemeen geformuleerd

Op centraal cvb- en decentraal directie-, sector- en/of opleidingsniveau komt er steeds meer draagvlak voor bewegen, sport en vitaliteit. Het thema wordt beleidsmatig vooral gekoppeld aan algemeen burgerschap en in mindere mate aan beroepscompetenties. Daarnaast wordt bewegen en sport wel benoemd als goede leercontext om te werken aan generieke competenties en als middel om de werkgerelateerde belastbaarheid te verhogen.

Iets minder dan de helft van alle mbo's heeft bewegen, sport, vitaliteit en/of gezondheid inmiddels beleidsmatig verankerd in centrale beleidsdocumenten. Dit centrale beleid (5-jarenperspectief) 'druppelt' vervolgens gestaag 'door' naar beneden: in 35 procent van de sector-, cluster- en domein(jaar)plannen (3-jarenperspectief) respectievelijk in een kwart van de Onderwijs- en Examenregelingen (OER) of studiegidsen komt het thema terug. Inbedding van bewegen en sport op alle drie de niveaus is met het oog op lange termijnverankering essentieel, want zorgt - ook nu al - voor meer aanbod en plannen. Een duidelijkere doelformulering in beleidsdocumenten is echter geboden. De formulering is nu nog vaak te algemeen ("aandacht voor bewegen en sport"), met als gevolg dat de vijfprocentnorm ver uit zicht blijft.

Financiële, personele en ruimtelijke randvoorwaarden: stand van zaken

Beweeg- en sportactiviteiten vereisen een aantal randvoorwaarden: geld, kader en accommodaties. De kosten voor het beweeg- en sportaanbod komen hoofdzakelijk voor rekening van de mbo-instellingen zelf. De verdeling tussen centraal interne en decentraal interne financiering varieert sterk: in de gesubsidieerde instellingen betalen de directies en opleidingsteams veruit het meest, in de niet-gesubsidieerde instellingen draagt het cvb het meeste bij. Dergelijke verschillen hebben vooral te maken met het financieel beleid binnen de instellingen. Ruim driekwart van de mbo-instellingen met plannen om het beweeg- en sportaanbod uit te breiden voorziet financiële knelpunten. Veel instellingen hebben te maken met bezuinigingen en dat maakt extra investeringen in bewegen en sport lastig.

Gemiddeld hebben mbo-instellingen met een beweeg- en sportaanbod 1,1 fte aan beweeg- en sportkader (vooral docenten op niveau 5) op elke 1.000 leerlingen. De verschillen tussen instellingen op dit punt zijn echter groot, want varieert van 0,2 fte tot 3,54 fte per 1.000 leerlingen. Vooral valt op dat de niet-gesubsidieerde instellingen gemiddeld meer formatie beschikbaar hebben. Dat komt doordat de gesubsidieerde mbo's veel meer en vaker gebruikmaken van externe sportinstructeurs en het eigen interne beweeg- en sportkader een andere, meer coördinerende rol heeft.

In het verlengde daarvan maken de gesubsidieerde instellingen ook vaker gebruik van sportaccommodaties van derden; 60 procent van hun beweeg- en sportactiviteiten vinden buiten de eigen poorten plaats. Voor de niet-gesubsidieerde instellingen is het omgekeerd. Op de vijfprocentnorm heeft het hebben van eigen accommodaties geen invloed: mbo-instellingen die vooral gebruik maken van eigen accommodaties scoren op dat punt niet beter of slechter dan instellingen die vooral naar 'buiten' gaan. Toch voorziet nog altijd 57 procent van de mbo's met plannen voor uitbreiding van het beweeg- en sportaanbod knelpunten op het gebied van accommodaties: meer aanbod voor meer studenten betekent ook dat meer sportvelden en –zalen (intern of extern) nodig zijn. Dat wil overigens niet zeggen dat er ook per definitie een ruimtetekort is: door lokale samenwerking kan vaak efficiënter worden omgegaan met de bestaande interne, maar vooral ook externe accommodaties. Zie ook paragraaf 6.2 Aanbevelingen. Het kaderprobleem is minder nijpend: niet veel meer dan een op de drie mbo's met plannen

schat in dat het vinden van voldoende geschikt kader problemen oplevert.

6.2 Aanbevelingen

We sluiten af met een drietal aanbevelingen, die in het verlengde liggen van de conclusies.

Beleidsmatig verankering van vijfprocentnorm

In paragraaf 6.1 werd al aangegeven dat relatief veel mbo-instellingen bewegen en sport weliswaar beleidsmatig hebben verankerd, maar dat dit veelal niet verder gaat dan het sec benoemen van het thema in beleidsdocumenten. Een duidelijke doelformulering c.q. helder perspectief ontbreekt doorgaans, met als gevolg dat de inzet (te) vrijblijvend is. Het is, met andere woorden, zaak om de vijfprocentnorm binnen de mbo-instellingen te verankeren. De vijfprocentnorm dient een plek te krijgen in centrale en decentrale beleidsdocumenten, zonder voorbij te gaan aan de Ausgangssituatie en mogelijkheden binnen instellingen. Het is niet realistisch om van startende mbo-instellingen te verwachten dat al hun studenten in twee of drie jaar tijd aan de vijfprocentnorm gaan voldoen. In samenspraak met de account manager van het Platform Bewegen en sport van de MBO dient bepaald te worden welk streefdoel wel haalbaar en tegelijk uitdagend is. Daarop kan dan vervolgens doelgericht worden aangekoerst.

In verlengde van voorgaande dienen ook de verwachtingen ten aanzien van de landelijke doelstelling – 50 mbo's in 2012 die instellingsbreed aan de vijfprocentnorm voldoen – te worden getemperd. Realistischer en daarmee meer stimulerend is het om de doelstelling vooralsnog te beperken tot bijvoorbeeld de eerste twee leerjaren BOL en daar gericht op aan te sturen.

Verankering in kwalificatiedossiers

De huidige subsidieregeling voor bewegen en sport in het mbo vormt een goede aanzet om mbo-instellingen te stimuleren en te ondersteunen om beweeg- en sportaanbod te ontwikkelen, uit te breiden en breder uit te rollen. Maar om er voor te zorgen dat alle mbo-studenten de vijfprocentnorm gaan halen is meer nodig. De keuze ligt nu nog bij instellingen zelf en het vergt forse investeringen van hen. Een deel van de instellingen is hiertoe bereid, maar een deel ook niet. Over het algemeen geldt dat de meest sportieve instellingen ook de meeste plannen hebben om het aanbod uit te breiden, dus de verschillen worden groter.

Het thema is echter te belangrijk voor een vrijblijvende benadering, waarin bewegen en sport toch vooral wordt gezien als een 'extraatje'. Want juist in het mbo zitten veel jongeren die te weinig actief zijn. Op termijn is het daarom noodzakelijk dat bewegen en sport (weer) een expliciete plek krijgt in de kwalificatiedossiers van opleidingen. Meest kansrijk lijkt het om het thema onder te brengen onder de noemer vitaal burgerschap en vitaal werknemerschap. De komende jaren moeten worden benut om – als aanloopfase – een goed product te ontwikkelen en een goede voedingsbodem hiervoor te creëren.

Ondersteuning

De ontwikkeling van een goed product is nu gaande. Als gevolg van het wegvallen van de verplichting tot het aanbieden van bewegen en sport in het

mbo in 1996¹⁴ hebben mbo-instellingen de afgelopen jaren veel eigen sportaccommodaties en –kader afgestoten. Nu er langzaamaan weer meer aandacht komt voor het thema moeten de instellingen creatief omgaan met de mogelijkheden en zijn ze (noodgedwongen) sterk aangewezen op extern kader en externe accommodaties. Dit heeft een impuls gegeven aan de ontwikkeling van vernieuwend aanbod: binnen het mbo maken de traditionele gymlessen steeds meer plaats voor clinics, sportkennismakingscursussen en specifiek bewegingsaanbod met linken naar het beroep enz.

Dit is een positieve ontwikkeling, die de komende jaren verder moet worden gestimuleerd, ondersteund en verbreed. Zo leeft bij veel mbo-instellingen nog steeds het hardnekkige misverstand dat meer eigen sportaccommodaties nodig zijn, terwijl de monitorcijfers aantonen dat de vijfprocentnorm ook prima valt te halen door (nog) meer naar buiten te kijken, creatief gebruik te maken van de mogelijkheden in de omgeving en daarbij lokaal samen te werken.

Noot 14 Sinds de invoering van de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB) in 1996 is bewegen en sport niet langer opgenomen in de kwalificatiestructuur

Bijlage 1 Vragenlijst: de plek van bewegen en sport in het mbo

In deze digitale vragenlijst vragen we u naar de positie van bewegen en sport binnen uw mbo-instelling. Daarbij verzoeken we u om, indien nodig, informatie in te winnen over het bewegen en sportaanbod bij collega's van andere locaties en opleidingsclusters. Afhankelijk van de mate waarin dat nodig is, kost het invullen van de vragenlijst ongeveer vijftien tot dertig minuten. De vragen zijn verdeeld over vier thema's: Visie en beleid, Aanbod, Randvoorwaarden en Plannen. U kunt desgewenst een of meerdere antwoorden toelichten in de daartoe beschikbare ruimte na de vragen.

Bij het beantwoorden van de vragen verzoeken we u uit te gaan van de volgende afbakening:

- Het onderzoek heeft betrekking op het studiejaar 2009-2010.
- Het onderzoek beperkt zich tot het mbo (BOL én BBL); dat betekent dat u vmbo en volwasseneneducatie buiten beschouwing kunt laten.

I VISIE EN BELEID

1. Het college van bestuur (cvb) van mbo-instellingen legt haar missie, visie en centrale beleid doorgaans vast in een of meerdere beleidsdocumenten. Daarbij kan het bijvoorbeeld gaan om een visiedocument, de missie statement en/of het meerjarenbeleidsplan.

Is bewegen en sport, vitaliteit en/of gezondheid expliciet opgenomen in dergelijke centrale beleidsdocumenten van het cvb van uw mbo-instelling?

- Ja
- Nee
- Weet niet

2. Mbo-instellingen bestaan doorgaans uit verschillende sectoren, clusters en/of domeinen, elk met hun eigen directie en visie- c.q. beleidsdocumenten.

In hoeveel procent van alle sector-, cluster- en domein (jaar)plannen binnen uw mbo-instelling is bewegen en sport, vitaliteit en/of gezondheid expliciet opgenomen? Een schatting volstaat.

- ..... %
- Weet niet

3. **Voor welk percentage van alle opleidingen binnen uw mbo-instelling is bewegen en sport expliciet opgenomen in de Onderwijs- en ExamenRegeling (de OER)? Een schatting volstaat.**

- ..... %
- Weet niet

ASK V4 IF V1 = ja en/of V2 = %

4. **Vanuit welke motivatie is bewegen en sport opgenomen in de missie en visie van de instelling dan wel in die van een of meerdere sectoren, clusters of domeinen? Meerdere antwoorden mogelijk.**

- Bewegen en sport is expliciet onderdeel van het beroep waarvoor wordt opgeleid (KwalificatieDossier).
- Het verhoogt de werkgerelateerde belastbaarheid en helpt werkgerelateerde gezondheidsproblemen te voorkomen.
- Bewegen en sport vormt een goede leercontext om te werken aan generieke competenties als teamwork, leiderschap, verantwoordelijkheid, respect enz.
- Onderwijs moet voorbereiden op algemeen burgerschap en daar hoort bewegen en sport ook bij (Kerntaak 7 - Leren, loopbaan en burgerschap).
- Weet niet

II AANBOD BEWEGEN EN SPORT

5. **Wordt bewegen en sport – in de vorm van klassikale lessen of als keuzeprogramma – aangeboden binnen een of meerdere opleidingen in uw mbo-instelling?**

- ja, in een of meer BOL- én BBL-opleidingen
- ja, in een of meer BOL-opleidingen, maar niet in BBL-opleidingen
- ja, in een of meer BBL-opleidingen, maar niet in BOL-opleidingen
- nee, noch in BOL-, noch in BBL-opleidingen

ASK V6 IF V5 = antwoord a of b
ASK V7 IF V5 = antwoord a of c

Vijfprocentnorm

Het streven is dat elk leerjaar vijf procent van de contacttijd (in de instelling verzorgd onderwijs; IIVO) bestaat uit bewegen en sport. Dit is één klokuur bewegen per week, als de student niet op stage is. De norm geldt voor alle leerjaren voor zowel BOL- als BBL-opleidingen. Om te kunnen bepalen welk deel van de studenten de vijf procent norm per leerjaar haalt vragen we u hierna bij benadering per leerjaar aan te geven:

- hoeveel procent van genoemde studenten de vijfprocentnorm haalt;
- hoeveel procent van genoemde studenten de vijfprocentnorm niet haalt;
- van welk percentage van genoemde studenten u dit echt niet weet en ook niet kunt achterhalen.

6a. Hoeveel procent van alle BOL-studenten van uw mbo-instelling haalt de vijfprocentnorm? Een schatting volstaat.

Nb. Om u een indicatie te geven van de omvang: in totaal telt uw mbo-instelling ... BOL-studenten (meetjaar 2008). Hoe het aantal BOL-studenten is verdeeld over de leerjaren is niet bij de MBO Raad bekend.

Op ... invullen: leerlingaantal in kolom AB van respondentenbestand.

Van alle BOL-studenten in het 1 ^e leerjaar haalt...	%	<i>de vijfprocentnorm wel</i>
	%	<i>de vijfprocentnorm niet</i>
	%	<i>Van dit percentage van de 1^e jaars BOL-studenten is dit niet bekend</i>
100 %		
Van alle BOL-studenten in het 2 ^e leerjaar haalt...		<i>de vijfprocentnorm wel</i>
		<i>de vijfprocentnorm niet</i>
		<i>Van dit percentage van de 2^e jaars BOL-studenten is dit niet bekend</i>
100 %		
Van alle BOL-studenten in het 3 ^e leerjaar haalt...		<i>de vijfprocentnorm wel</i>
		<i>de vijfprocentnorm niet</i>
		<i>Van dit percentage van de 3^e jaars BOL-studenten is dit niet bekend</i>
100 %		
Van alle BOL-studenten in het 4 ^e leerjaar haalt...		<i>de vijfprocentnorm wel</i>
		<i>de vijfprocentnorm niet</i>
		<i>Van dit percentage van de 4^e jaars BOL-studenten is dit niet bekend</i>
100 %		

6b. Zijn er, binnen de BOL-opleidingen, verschillen tussen de leerniveaus (niveau 1, 2, 3 en 4) wat betreft de vijfprocentnorm?

- nee, op elk leerniveau is er ongeveer evenveel aandacht voor bewegen en sport.
- ja, op het ene niveau is er meer aandacht voor bewegen en sport dan op het andere niveau.

Zo ja: uw antwoord graag nader specificeren en toelichten in onderstaande ruimte.

<open invulveld>

7a. Hoeveel procent van alle BBL-studenten van uw mbo-instelling haalt de vijfprocentnorm? Een schatting volstaat.

Nb. Om u een indicatie te geven van de omvang: in totaal telt uw mbo-instelling ... BBL-studenten (meetjaar 2008). Hoe het aantal BBL-studenten is verdeeld over de leerjaren is niet bij de MBO Raad bekend.

Op ... invullen: leerlingaantal in kolom AC van respondentenbestand.

Van alle BBL-studenten in het 1 ^e leerjaar haalt...	%	<i>de vijfprocentnorm wel</i>
	%	<i>de vijfprocentnorm niet</i>
	%	<i>Van dit percentage van de 1^e jaars BBL-studenten is dit niet bekend</i>
100 %		
Van alle BBL-studenten in het 2 ^e leerjaar haalt...		<i>de vijfprocentnorm wel</i>
		<i>de vijfprocentnorm niet</i>
		<i>Van dit percentage van de 2^e jaars BBL-studenten is dit niet bekend</i>
100 %		
Van alle BBL-studenten in het 3 ^e leerjaar haalt...		<i>de vijfprocentnorm wel</i>
		<i>de vijfprocentnorm niet</i>
		<i>Van dit percentage van de 3^e jaars BBL-studenten is dit niet bekend</i>
100 %		
Van alle BBL-studenten in het 4 ^e leerjaar haalt...		<i>de vijfprocentnorm wel</i>
		<i>de vijfprocentnorm niet</i>
		<i>Van dit percentage van de 4^e jaars BBL-studenten is dit niet bekend</i>
100 %		

7b. Zijn er, binnen de BBL-opleidingen, verschillen tussen de leerniveaus (niveau 1, 2, 3 en 4) wat betreft de vijfprocentnorm?

- nee, op elk leerniveau is er ongeveer evenveel aandacht voor bewegen en sport.
- ja, op het ene niveau is er meer aandacht voor bewegen en sport dan op het andere niveau.

Zo ja: uw antwoord graag nader specificeren en toelichten in onderstaande ruimte.

<open invulveld>

III RANDVOORWAARDEN

ASK V8 IF V5 = ja (antwoord a, b of c)

8. Wie verzorgt of verzorgen binnen uw instelling het beweeg- en sportaanbod voor studenten?

Meerdere antwoorden mogelijk.

- docenten op niveau 5
- lerarenondersteuners op niveau 4
- externe instructeurs (van sportverenigingen en commerciële aanbieders)
- stagiaires op niveau 4 en/of 5
- weet niet

- ASK V9 IF V5 = ja (antwoord a, b of c)**
9. Hoeveel en wat voor formatie is er binnen uw instelling beschikbaar voor het verzorgen van het beweeg- en sportaanbod voor studenten? *Een schatting volstaat.*
- a. docenten op niveau 5: ..... fte / onbekend
ASK IF V8 = docenten op niveau 5
- b. lerarenondersteuners op niveau 4: ..... fte / onbekend
ASK IF V8 = lerarenondersteuners op niveau 4
- c. stagiaires op niveau 4 en/of 5: ..... fte / onbekend
ASK IF V8 = stagiaires op niveau 4 en/of 5

- ASK V10 IF V5 = ja (antwoord a, b of c)**
10. Welk percentage van de beweeg- en sporturen vinden in eigen accommodaties plaats en welk percentage in externe accommodaties? *Een schatting volstaat.*
- eigen accommodaties: ..... %
- externe accommodaties: ..... %
- onbekend: ..... %
- 100 %

- ASK V11 IF V5 = ja (antwoord a, b of c)**
11. Hoe worden de beweeg- en sporturen gefinancierd en hoe verhouden de inkomstenbronnen zich tot elkaar? *Een schatting volstaat.*
- centraal intern (CvB): ..... %
- decentraal intern (sectoren/clusters/domeinen): ..... %
- subsidies: ..... %
- sponsorinkomsten: ..... %
- eigen bijdrage van studenten zelf: ..... %
- onbekend: ..... %
- 100%

IV PLANNEN

- 12a. Zijn er concrete plannen om het huidige beweeg- en sportaanbod uit te breiden?
- ja
 nee
- ASK V12b IF V12a = ja**
- 12b. De geplande uitbreiding van het beweeg- en sportaanbod richt zich op de volgende leerjaren
- Meerdere antwoorden mogelijk*
- 1^e leerjaar
 2^e leerjaar
 3^e leerjaar
 4^e leerjaar
 weet niet / nog niet bekend
- ASK V13 IF V12a = ja**
13. Op welk(e) vlak(ken) verwacht u knelpunten bij het uitbreiden van het beweeg- en sportaanbod?
- Meerdere antwoorden mogelijk*
- Intern draagvlak
 Financiën
 Personeel (intern of extern)
 Accommodaties
 Anders
 Weet niet
14. Ruimte voor toelichting en/of aanvullende informatie. Ook eventuele belemmeringen en wensen met betrekking tot bewegen en sport in het mbo kunt u hier aangeven.

<open invulveld>

